

April 2026

 WELA
Wellbeing Economy Lab

Chokflation

Når kriser for de mange bliver til profit for de få

Chokflation opstår, når kriser i systemisk vigtige sektorer som energisektoren spredde sig til resten af økonomien

- Vi lever i en tid med voksende geopolitisk uro og en tiltagende klima- og miljøkrise. Det skaber forsyningskriser, som rammer danskerne skævt og nogle meget hårdt.
- Danmark skal opbygge resiliens overfor de forsyningskriser og lære at navigere i de medfølgende inflationsbølger. Det kræver, at vi forstår begrebet chokflation.
- I modsætning til klassisk inflation, der opstår i en overophedet økonomi, udspringer chokflation af et pludseligt chok i en systemisk vigtig sektor, fx energisektoren, der spredde sig til resten af økonomien.
- Chokflation har to problematiske effekter. For det første skaber det en usynlig omfordeling fra lønmodtagere til "kri-sevindere". For det andet udløser det et pres på centralbankerne for at hæve renterne.
- Den usynlige omfordeling finder sted, fordi en lille gruppe virksomheder tjener ekstraordinært store profiler, mens lønmodtagerne oplever en reallønsnedgang.
- Rentestigninger fungerer som kemoterapi: et altomfattende indgreb, der rammer hele økonomien. De gør det dyrere at investere i resiliensopbyggelse, fx energiuafhængighed, som er nødvendig for at modvirke fremtidige forsyningskriser. Derudover øger de arbejdsløsheden og rammer danskernes privatøkonomi i en situation, hvor reallønnen allerede er ramt. Det står i kontrast til nålestiksoperationer, som kan designes til at adressere det underliggende chok direkte.
- Klassisk inflation drevet af overefterspørgsel rammer i en tid hvor økonomien per definition er stærk, mens chokflation kan ramme når som helst – også når økonomien i forvejen er i knæ. Derfor er rentestigninger ikke det rigtige værktøj til at håndtere chokflation.
- Der findes bedre løsninger, som direkte adresserer problemet tættere på kilden. Mulige værktøjer inkluderer beskatning af overnormale profiler, investeringer i at opbygge resiliens, opbygning af lagre med kritiske ressourcer, økonomisk støtte til udsatte borgere, reduceret forbrug og midlertidig priskontrol.
- I efteråret 2022 vedtog EU-Rådet to midlertidige nødforordninger, som indførte en række af disse værktøjer i kølvandet på energikrisen udløst af krigen i Ukraine, men det skete for sent til at have en afgørende effekt. Eksemplet har også lært os, at denne type værktøjer bør ligge klar på hylden, når chokflation rammer.

Kontakt:

Morten Toft Rasmussen
Senioranalytiker
Tænketanken WELA

mr@wellbeingeconomylab.com

Indledning

Sårbarheder i en ustabil verden

- tid til at ruste Danmark til fremtidens chok

De seneste år har vist, hvor sårbart Danmark er over for globale kriser.

De seneste fem år har demonstreret, at Danmark i tiltagende grad er sårbar overfor globale kriser. Det så vi i 2022, hvor energipriserne eksploderede, efter at Rusland stoppede gasleverancerne til EU. Og vi så det i 2021, hvor Covid-19 og blokaden af Suezkanalen skabte massive flaskehalse i forsyningskæderne og sendte transportpriserne i vejret. Det resulterede i, at inflationen i Danmark ramte 10% og pressede danskerne ud i en leveomkostningskrise. Nu er det krigen i Mellemøsten, der får energipriserne til at eksplodere, mens prognoser varsler den kraftigste El Niño i et årti, som risikerer at ramme den globale fødevarerforsyning betydeligt.

Danmark er særligt sårbart over for forsyningskriser, især på energi, råstoffer og fødevarer.

I en tid med voksende geopolitisk uro samt en tiltagende klima- og miljøkrise vil hyppigheden og alvoren af denne type forsyningskriser kun vokse. Det gælder på en række forsyningsområder, herunder energi, kritiske råstoffer (som bl.a. skal bruges i den grønne omstilling) og fødevarer. I Danmark importerer vi hhv. 91% og 74% af vores frugt og grøntsager, så tørke, oversvømmelser og et ændret klima ude i verden udgør en risiko for Danmarks fødevarerforsyning.

Hvis Danmark skal opbygge resiliens overfor fremtidige forsyningskriser og lære at navigere i de medfølgende inflationsbølger, kræver det, at vi forstår begrebet chokflation.

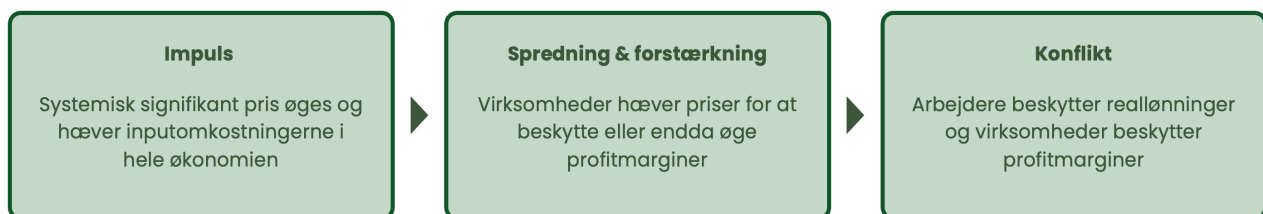
Denne analyse består af fire afsnit. Afsnit 1 introducerer begrebet chokflation og tydeliggør de underliggende drivkræfter bag de inflationsbølger, som har præget de seneste fem år. Afsnit 2 dokumenterer hvordan chokflation både har skabt ekstraordinært store profitter for en lille gruppe virksomheder i Danmark, og forårsaget et betydeligt fald i reallønnen for danske lønmodtagere. På den baggrund konkluderes det, at chokflation skaber en usynlig omfordeling fra lønmodtagere til "krisevindere". Afsnit 3 argumenterer for, at chokflation ikke bør adresseres med klassisk pengepolitik i form af rentestigninger, bl.a. fordi det vanskeliggør investeringer i energiafhængighed og resiliens på andre forsyningsområder. Og endeligt giver afsnit 4 en oversigt over, hvordan en række europæiske lande forsøgte at håndtere chokflation i forbindelse med energikrisen i 2022/2023.

1. Hvad er chokflation?

De seneste års høje inflation skyldes i høj grad chokflation snarere end klassisk overophedning

Traditionelt forstås "høj inflation" som et resultat af en overophedet økonomi, hvor investeringer og forbrug har skabt overrefterspørgsel og presset inflationen op over ca. 2%. Men flere forskere og centrale institutioner som Europa-Parlamentet og ECB peger nu på, at de seneste års inflation har været drevet af såkaldt chokflation.¹ Weber & Wasner (2023) beskriver denne proces i tre faser:

Figur 1: De tre faser af chokflation (Weber og Wasner, 2023)

Chokflation starter, når et chok rammer en systemisk vigtig sektor

Impuls: I første fase rammes en *systemisk vigtig sektor*² af et chok. Det skaber nye markedsdynamikker, som forårsager et markant prisstød i sektoren. Det så vi fx, da energipriserne eksploderede, efter Rusland lukkede for gasleverancerne til EU. Et sådan prisstød giver anledning til ekstraordinært store profitter i den pågældende sektor, men øger også produktionsomkostningerne for virksomheder i andre sektorer længere nede i værdikæden.

I anden fase spreder chokflationen sig, når virksomheder hæver priserne for at beskytte eller øge deres profitmarginen.

Spredning og forstærkning: Det leder over i den anden fase, hvor virksomheder, i en proces, der kaldes *sælgerinflation*, hæver deres priser for at beskytte deres profitmarginen mod stigende produktionsomkostninger – og i nogle tilfælde endda udnytter situationen til at udvide marginerne. En sådan marginudvidelse kan finde sted, fordi det oprindelige chok kan fungere som en koordinerende mekanisme, der får konkurrerende virksomheder til stiltiende at hæve priserne sammen. På den måde kan virksomhederne drage fordel af de øgede produktionsomkostninger.

I tredje fase presser inflationen reallønnen ned og kan udløse en konflikt om løn og priser.

Konflikt: De første to faser skaber selvsagt inflation. Det presser reallønnen ned for lønmodtagerne, og kan potentielt igangsætte en løn-pris-spiral. Det sker, når fagforeninger og ansatte forsøger at holde reallønnen oppe ved at kræve lønforhøjelser. Hvis virksomhederne reagerer på de øgede lønomkostninger ved igen at hæve priserne, kan det sætte gang i endnu en runde af inflation og lønkrav.

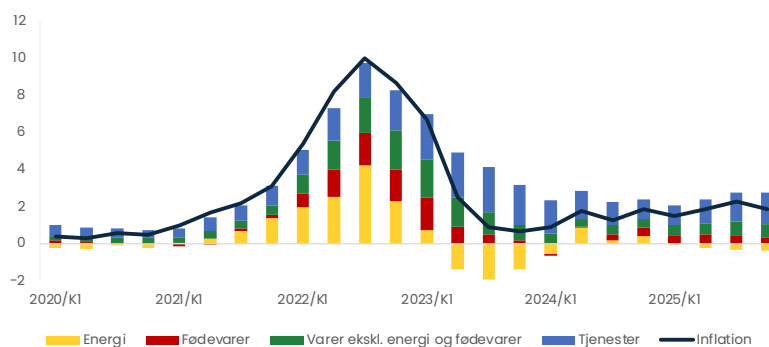
¹ Europa-Parlamentet (2024) og FEPS (2023)

² En upstream-sektor, fx energi- og transportsektoren, hvis produktion eller service er et vigtigt input for mange andre sektorer i økonomien, eller en sektor, som er vigtig i husholdningernes forbrugssammensætning, fx fødevarersektoren.

Inflationen tog fart med globale forsyningschok i 2021 og blev forstærket efter energichokket i 2022

En sektoropdeling af inflationen over de seneste år viser, at priserne begyndte at stige i 2021, da Suezkanalen blev blokeret. Det skete i en tid hvor, forsyningskæderne i forvejen var pressede pga. Covid-19 (Figur 2). Inflationen tog dog først virkelig fat efter Ruslands invasion af Ukraine i 2022. Det interessante er, at de højere energipriser efter invasionen (impuls) hurtigt forplantede sig til andre sektorer (spredning og forstærkning). Selv da energipriserne faldt igen i 2023, fortsatte prisstigningerne i de andre sektorer. Det vidner om, at virksomheder i andre sektorer hævede deres priser for at beskytte eller endda udvide deres profitmarginer.

Figur 2: Inflation og dens delkomponenter
(årlig ændring i procent; bidrag i procentpoint)

Kilde: Egne beregninger pba. Danmarks Statistik (PRIS111 & vægtgrundlag for forbrugerprisindeks)

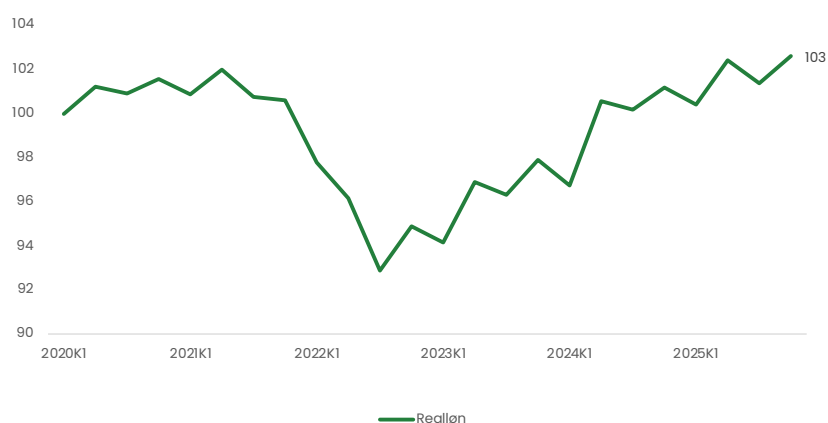
Chokflationen udløste et markant fald i reallønnen og viste, hvor hårdt denne type inflation kan ramme.

En usynlig omfordeling fra lønmodtagere til "krisevindere"

Pga. inflation oplevede danskerne i perioden 2021–2022 en drastisk nedgang i reallønnen – en nedgang som først nu er tilbage på sit 2021-niveau (Figur 3). Det har haft konsekvenser for danskernes privatøkonomi og har resulteret i den leveo-mkostningskrise, som politikerne bl.a. har forsøgt at håndtere med en fødevarecheck.

En vigtig forskel mellem klassisk inflation drevet af overefterspørgsel og chokflation er, at førstnævnte rammer i en tid hvor økonomien per definition er stærk, mens sidstnævnte kan ramme når som helst. Danmarks økonomi har de seneste år været yderst robust, men skulle chokflation ramme i en tid med lav økonomisk aktivitet, vil konsekvenserne for lønmodtagerne blive mere dramatiske, end når de rammer mens økonomien er stærk.

Figur 3: Udvikling i realløn (2020–2025)
(Indeks 2020, 1. kvartal = 100)

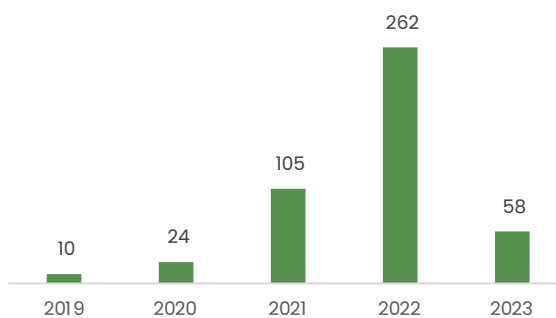

Kilde: Egne beregninger pba. Danmarks Statistik (SBL01 & PRIS01)

Krisen skabte ekstraordinære profitter i de ramte nøglesektore.

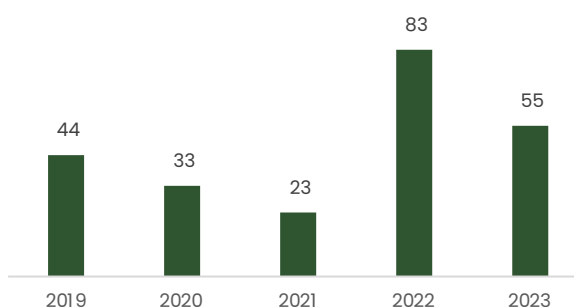
Kigger man på profitterne i de to systemisk vigtige sektorer, som blev udsat for chok i perioden – transportsektoren og energisektoren – er det tydeligt, at de drog fordel af kriserne (Figur 4a og 4b). Fra 2020 til 2022 steg overskuddet efter skat i transportsektoren fra 24 mia. til 262 mia. kr. (+1.005%), mens det i energiforsyningssektoren steg fra 33 mia. til 83 mia. kr. (+253%). Går man ned på virksomhedsniveau, ser man i transportsektoren, at Mærsk øgede sit overskud fra 22 mia. til 204 mia. kr., mens en gruppe på seks energihandlere tilsammen øgede deres overskud fra 0,9 mia. til 40 mia. kr. (Boks 1).

Figur 4a: Overskud efter skat i transportsektoren
(mia. kr., 2023-pl)

Kilde: Danmarks Statistik (REGN20 & PRIS11)

Figur 4b: Overskud efter skat i energiforsyningssektoren
(mia. kr., 2023-pl)

Kilde: Danmarks Statistik (REGN20 & PRISIII)

Det er dermed tydeligt, at forsyningskriser rammer skævt. Lønmodtagerne taber og virksomhederne i de chokramte sektorer vinder. Chokflation skaber dermed en usynlig omfordeling fra lønmodtagere til "krisevindere".

De overnormale profitter afspejler ikke nødvendigvis bevidst udnyttelse, men snarere de markedsdynamikker, der kan opstå, når et chok rammer en systemisk vigtig sektor.

Det er vigtigt at påpege to forhold omkring de overnormale profitter i 2022. Først og fremmest blev langt størstedelen af pengene tjent i udlandet, og det kan derfor ikke konkluderes, at de blev tjent udelukkende på bekostning af danske forbrugere. Forbrugere i hele verden betalte prisen. For det andet, opererer energihandlerne på finansielle markeder, hvor handlen med el og gas foregår på digitale auktioner. De enkelte energihandlere bestemmer altså ikke forbrugerpriserne – det gør "markedet". De overnormale profitter afspejler derfor ikke nødvendigvis en bevidst strategi om at udnytte krisesituationen til egen vinding. De afspejler en markedsdynamik, der kan opstå når et chok rammer en sektor, som energisektoren.

I sektorer, hvor virksomheder selv fastsætter priserne, kan chok lettere omsættes til sælgerinflation og ekstraordinære profitter.

I andre sektorer, fx transportsektoren, hvor virksomhederne selv fastsætter sine priser overfor kunderne, er der større sandsynlighed for, at et chok udnyttes til egen vinding gennem sælgerinflation, dvs. at konkurrerende virksomheder stiltiende koordinerer prisstigninger.

Til trods for de to nævnte forhold, viser analysen stadig en omfordeling fra danske lønmodtagere til en lille gruppe virksomheder, og de overnormale profitter er vel at mærke ikke et resultat af bedre drift eller ledelse, men snarere uventet gunstige markedsvilkår. Det skaber et stærkt argument for beskætning af de overnormale profitter.

IMF peger på flere modeller for beskatning af overnormale profitter

En skat på overnormale profitter i 2022 kunne have indbragt staten 128 mia. kr. og dermed frigjort et meget

Den Internationale Valutafond (IMF) har fremlagt fem måder, hvorpå en sådan skat kan gennemføres. Bl.a. foreslås en supplerende (og evt. progressiv) skat på virksomheders overskud, når en bestemt profitgrænse nås.

Havde man i 2022 indført en 50% skat på den del af overskuddet i transport- og energisektoren som oversteg hhv. 50 og 40 mia. kr. (som svarer til de tidligere bedste profitmarginer), ville det alt andet lige have indbragt 128 mia. kr. i provenu til den danske statskasse. Det svarer til enten 18 supersygehuse, 2 femernforbindelser eller at alle danskere kunne have modtaget ca. 21.000 kr.

Det er vigtigt at understrege alt-andet-lige-antagelsen, som betyder, at de berørte virksomheder ikke ville være flyttet til udlandet eller have nedjusteret deres produktion og handel, hvis skatten var blevet indført.³ Den antagelse er meget skrøbelig, og beregningen skal derfor blot illustrere et stort uudnyttet potentiale for at styrke de offentlige finanser i krisetider. Men designet af en skat på overnormal profit bør adressere denne såkaldte lækageeffekt.

Det bør desuden påpeges, at det ikke kan forudsiges hvornår overnormale profitter opstår, og hvor store de er. Derfor kan skatteprovenuet fra disse heller ikke indgå i statens driftsbudget. Til gengæld kan lovgivning sikre, at skatterne bliver indkrævet, når krisen rammer, hvilket kan hjælpe de mest udsatte borgere og dermed afbøde en leveomkostningskrise.

Beskatningen af overnormale profitter kan altså give et skatteprovenu, som kan bruges på investeringer i resiliensopbygning eller på at beskytte "krisetaberne". Men det adresserer ikke prisstigningerne forbundet med chokflation. Et centralt spørgsmål er derfor om klassisk pengepolitik er et brugbart værktøj til at bekæmpe disse prisstigninger?

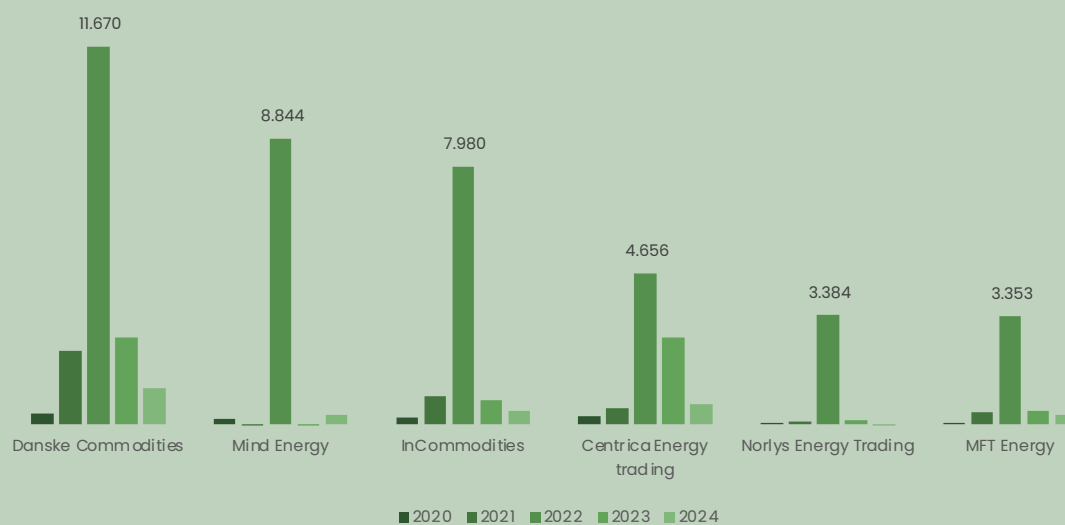
3 Energihandlernes forretningsmodel er meget digital og vil derfor nemt kunne flyttes til udlandet.

Boks 1: Forgyldte energihandlere

Fra 2020 til 2022 øgede seks energihandlere deres samlede overskud fra 0,9 mia. kr. til knap 40 mia. kr., en forøgelse på 961%. Det skyldtes ikke øget aktivitet, men historisk store prisforskelle mellem de zoner, som det europæiske energimarked er inddelt i.

Samtidig med at der blev genereret ekstraordinært store overskud, blev der udbetalt millionbonusser til de ansatte.

Overskud efter skat (mio. kr.)

Kilde: Virksomhedernes årsregnskaber og Finans (2023)

2. Hvorfor klassisk pengepolitik ikke er egnet til at bekæmpe chokflation

Rentestigninger dæmper inflation ved at bremse forbrug og investeringer

Formålet med rentestigninger er at sænke den samlede efterspørgsel i økonomien. En højere rente gør det dyrere at låne penge til investeringer og skaber et incitament til at opspare i stedet for at forbruge. På den måde kan rentestigninger "tage luft ud" af økonomien i en situation med høj inflation.

Når inflationen drives af et sektorspecifikt chok, bliver rentestigninger et for bredt indgreb

Men når inflationen udspringer af et chok i en enkelt sektor, svarer rentestigninger til at give hele økonomien kemoterapi i stedet for at sætte ind med en nålestiksoperation. Det har to uønskede konsekvenser: 1) Det forhindrer investeringer i resiliensopbyggelse og 2) det forværrer chokkets initiale svækkelse af danskernes privatøkonomi.

Danmark må investere i resiliens på energi, fødevarer og råstoffer, men høje renter risikerer at gøre netop disse nødvendige investeringer dyrere og sværere.

Forhindrer investeringer i resiliensopbyggelse

For at forebygge fremtidige forsyningskriser og de medfølgende inflationsbølger, skal Danmark opbygge en højere grad af resiliens. Det gælder især i energisektoren, hvor opnåelsen af europæisk energiuafhængighed vil bolstre os imod chok til det globale energimarked. Det kræver imidlertid omfattende offentlige og private investeringer i vedvarende energi og grøn infrastruktur - investeringer der bliver dyrere og vanskeligere at gennemføre, hvis renterne sættes op. Klassisk pengepolitik risikerer dermed at forhindre de investeringer, som er absolut nødvendige for at forebygge fremtidige inflationsbølger.

I de seneste år har energiområdet især været i fokus, men vi bør også investere i resiliensopbyggelse indenfor andre områder. Det gælder fx forsyningen af fødevarer og råstoffer - områder som i tiltagende grad vil blive pressede af klima- og miljøkrisen samt et hastigt stigende globalt ressourceforbrug.

Selv om rentestigninger dæmper inflation, kan de ved chokflation forværre leveomkostningskrisen og ramme hårdt, især hvis økonomien i forvejen er svag.

Forværrer chokkets initiale svækkelse af befolkningens privatøkonomi

Rentestigninger bekæmper inflation, men er til gengæld forbundet med lavere BNP-vækst, øget arbejdsløshed og lavere reallønsvækst.⁴ Det er en pris man gerne vil betale, når økonomien er stærk og karakteriseret af høj vækst og lav arbejdsløshed.

Men som beskrevet i afsnit 2 kan chokflation opstå når som helst – også i perioder med svag økonomi og høj arbejdsløshed. I sådan en situation kan rentestigninger forværre problemerne: De risikerer både at øge arbejdsløsheden yderligere og gøre lån dyrere for husholdningerne, som allerede er pressede af høje priser. Det rammer især dem med de laveste indkomster, fordi de både bruger en større del af deres indtægt på forbrug og har en højere risiko for at miste jobbet sammenlignet med mere velstillede grupper.

Dansk økonomi har været stærk de seneste år, og arbejdsløsheden har været lav. Men som vist i Figur 3 er reallønnen fortsat under pres, og nye rentestigninger – udløst af krigen i Mellemøsten – vil derfor forværre den leveomkostningskrise, som mange danskere stadig mærker. Det er alvorligt i sig selv, men vi må også erkende, at der i fremtiden kan opstå situationer, som er langt værre, hvis chokflation rammer på et tidspunkt, hvor økonomien er svækket, og arbejdsløsheden høj. Det scenarie bør vi som samfund forberede os på.

4 Lavere efterspørgsel fører til lavere produktion. Virksomhederne efterspørger mindre arbejdskraft, hvilket alt andet lige øger arbejdsløsheden og skaber et nedadgående pres på reallønnen.

3. Hvordan bør chokflation adresseres?

Chokflation bør mødes med målrettede politiske værktøjer.

Hvis klassisk pengepolitik ikke er svaret på chokflation, hvilke værktøjer skal vi så tage i brug? Ser man på tværs af anbefalinger fra forskere og centrale institutioner som Europa-Parlamentet og Den Internationale Valutafond (IMF) tegner der sig et katalog af politiske værktøjer, der kan anvendes til at håndtere chokflation. Disse inkluderer:⁵

- Beskatning af overnormale profitter
- Investeringer i resiliensopbyggelse (fx energiuafhængighed)
- Opbygning af lagre med kritiske ressourcer
- Økonomisk støtte til udsatte borgere
- Forbrugsreduktioner
- Midlertidigt prisloft

Analysen går ikke i dybden med værktøjerne, men knytter i dette afsnit en kort kommentar til *midlertidigt prisloft* og giver et overblik over EU's konkrete respons på energikrisen i 2022/2023.

Et midlertidigt prisloft kan dæmpe chokflation ved at stoppe prisstigninger ved kilden og dermed mindske behovet for brede rentestigninger.

Weber & Wasner (2023) argumenterer for at et midlertidigt prisloft i den systemisk vigtige sektor, som rammes af et chok, kan forhindre at de indledende prisstigninger spredt sig til resten af økonomien. Ved at holde priserne nede i den ramte sektor begrænses stigningerne i produktionsomkostningerne i andre sektorer. Et midlertidigt prisloft fungerer dermed som en nålestiksoperation, der behandler sygdommen direkte ved kilden og unødvendiggør kemoterapi i form af rentestigninger. Det betyder ikke nødvendigvis, at selskaberne i den ramte sektor tvinges til at sælge under kostpris, idet staten kan vælge at kompensere selskaberne for den tabte indtjening. Det belaster naturligvis de offentlige finanser, men kombineres ordningen med en skat på overnormale profitter, reduceres udgiften.

EU tog i 2022 flere relevante værktøjer i brug mod energichokket, men indsatsen kom for sent og var for midlertidig til at gøre en afgørende forskel.

I Efteråret 2022 vedtog EU-Rådet to nødforordninger, som havde til formål at holde elpriserne nede, beskytte forbrugerne og omfordele de ekstraordinære profitter i energisektoren (Boks 2). Det indebar bl.a. beskatning af overnormale profitter, reduktion af elforbruget samt et prisloft på gas. Tiltagene blev imidlertid implementeret for sent til at have stor effekt. Elpriserne havde tidligere i 2022 ligget over 300 EUR/MWh, men havde stabiliseret sig, da forordningerne blev implementeret. Forordningerne var desuden midlertidige og er ikke længere i kraft. Det er uheldigt nu hvor energipriserne igen er eksploderet pga. krigen i Mellemøsten.

Erfaringerne fra Europa viser, at disse værktøjer skal være klar, før krisen rammer.

En række Europæiske lande, herunder Tyskland, England, Frankrig, Spanien og Portugal kombinerede i 2022 og 2023 beskatning af overnormale profitter med prisregulering på el og gas for at beskytte forbrugerne og i nogle tilfælde også virksomhederne. Disse tiltag blev gennemført i forlængelse af EU's nødfordninger og blev derfor også først implementeret, da priserne havde stabiliseret sig.

Det illustrerer meget tydeligt, at denne type værktøjer skal ligge klar på hylden, når en uventet krise rammer. IMF (2022) fremhæver derfor også, at beskatningen af overnormale profitter bør være permanent.

Boks 2a: EU's intervention under energikrisen i 2022

EU vedtog i oktober 2022 en nødforordning (No 2022/1854) for at håndtere de ekstraordinært høje energipriser. Forordningen havde til formål at dæmpe elpriserne, beskytte forbrugerne og omfordele de overnormale profitter i energisektoren. Den var i kraft frem til 31. december 2023 og bestod af fire elementer:

1. Indtægtsloft for elproducenter (180 EUR/MWh)

Der indførtes et midlertidigt loft på indtægterne for såkaldte inframarginale elproducenter – fx vind, sol, atomkraft og affaldsforbrænding – hvis lave marginalomkostninger havde ført til ekstraordinære gevinster som følge af gasdrevne prisstigninger. Loftet blev fastsat til 180 €/MWh, og indtægter derover kunne beskattes – i praksis en beskatning på overnormale profitter.

Danmark: Flere medlemslande, inkl. Danmark og Tyskland, implementerede en 90% beskatning på indtægter over loftet. Forordningen gav også medlemslandene mulighed for at indføre et indtægtsloft på andre aktører, herunder energihandlere. Danmark benyttede sig imidlertid ikke af denne mulighed.

2. Solidaritetsbidrag på fossilsektoren

Olie-, gas-, kul- og raffinaderivirksomheder med ekstraordinært høje overskud blev pålagt et midlertidigt solidaritetsbidrag. Bidraget blev beregnet pba. den del af et selskabs overskud, som lå mere end 20 % over gennemsnittet af dets årlige overskud i perioden 2018–2021. Bidraget blev betalt ud over de normale skatter og afgifter.

Danmark: Solidaritetsbidraget blev implementeret med forordningens mindstesats på 33%, hvilket estimeres at have indsamlet knap 670 millioner kr. i 2023. Polen indsamlede i 2022 og 2023 knap 52 mia. kr., og var dermed det medlemsland, som indsamlede mest (pga. en stor fossilsektor).

3. Reduktion af elforbrug

EU fastsatte et frivilligt mål om at reducere det samlede elforbrug med 10% og et obligatorisk mål om at reducere forbruget med 5% i udvalgte spidsbelastningstimer mellem december 2022 og marts 2023.

Danmark: Elforbruget faldt som følge af de høje priser. Statslig intervention var derfor ikke nødvendig for at opnå det obligatoriske 5% reduktionsmål i spidsbelastningstimerne.

Boks 2b: EU's intervention under energikrisen i 2022

4. Elprisregulering for SMV'er

Forordningen gav medlemslandene mulighed for midlertidigt at regulere detailprisen på el til små og mellemstore virksomheder. I praksis betød det, at landene kunne sætte et prisloft på el, som et ekstraordinært og tidsbegrænset krisetiltag til støtte for SMV'er.

Danmark: Benyttede sig ikke af denne mulighed.

I december 2022 blev disse tiltag suppleret med endnu en forordning (No 2022/2578), som var i kraft frem til 31. januar 2025.

5. Prisloft på gas

Der indførtes en prisloft-mekanisme, som skulle forhindre, at gaspriserne i EU kom langt over niveauet på verdensmarkedet. Prisloftet blev aktiveret hvis gasprisen lå over 180 EUR/MWh tre handelsdage i træk, og samtidig lå mindst 35 EUR/MWh over den globale referencepris på LNG. Mekanismen var bevidst lavet som en nødforanstaltning, der hurtigt kunne ophæves igen, hvis der var risiko for gasmangel eller andre markedsproblemer.

I praksis blev mekanismen aldrig aktiveret, fordi gaspriserne faldt igen efter implementeringen.

Kilder: EU-Rådet (2022), EUR-LEX (2022), Folketinget (2023A) og Folketinget (2023B)

Anbefalinger

De seneste års inflation har i høj grad været chokflation.

Denne analyse viser, at de seneste års inflationsbølger i høj grad bør forstås som et resultat af chokflation snarere end klassisk, efterspørgselsdrevet inflation. Globale forsyningskriser – udløst af pandemier, geopolitisk uro og klimarelaterede chok – har ramt systemisk vigtige sektorer som energi og transport og sat gang i en inflationsdynamik, der har forplantet sig til resten af økonomien. Konsekvensen har været en markant nedgang i reallønnen for danske lønmodtagere, samtidig med at en begrænset gruppe virksomheder i de chokramte sektorer har opnået ekstraordinært høje profitter. Chokflation skaber dermed en usynlig og skæv omfordeling fra lønmodtagere til "krisevindere".

Chokflation omfordeler skævt og rammer lønmodtagere hårdt

Analysen peger samtidig på, at klassisk pengepolitik i form af rentestigninger er et dårligt egnet redskab til at håndtere chokflation. Rentestigninger adresserer ikke det underliggende chok, men risikerer i stedet at forværre lønmodtagernes økonomiske situation, øge arbejdsløsheden og bremse nødvendige investeringer i resiliensopbyggelse – herunder energiuafhængighed. I en verden præget af hyppigere og mere alvorlige kriser er dette særligt problematisk.

Løsningen er ikke brede rentestigninger, men målrettet beredskab

Anbefalingen er derfor, at Danmark og EU bør udvikle et mere målrettet og strukturelt beredskab til håndtering af chokflation. Det indebærer blandt andet permanente rammer for beskættelse af overnormale profitter samt investeringer i langsigtet resiliens. Hvis disse værktøjer ligger klar, når næste chok rammer, kan samfundet i højere grad beskytte lønmodtagere og begrænse inflationens skadevirkninger.

Referencer

- EU-Rådet (2022): Council agrees on emergency measures to reduce energy prices”, press release, 30 September 2022.
- EUR-Lex (2022): Market correction mechanism to protect EU citizens and the economy against excessively high gas prices
- Europa-Kommissionen (2025): Report on Chapter III of Council Regulation (EU) No 2022/1854 of 6 October 2022 on an emergency intervention to address high energy prices
- Europa-Parlamentet (2024): Closing the EU’s inflation governance gap: The limits of monetary policy and the case for a new policy framework for shockflation. Study requested by the ECON Committee. PE 755.727, June 2024.
- FEPS (2023): The macro-economic impact of the cost crisis
- Finans (2023): Energikøbmænd har tjent styrtende, men det er ikke, fordi de har handlet mere energi
- Folketinget (2023A): Forslag til lov om et loft over indtægter fra elproduktion
- Folketinget (2023B): Forslag til lov om et midlertidigt solidaritetsbidrag
- IMF (2022): Taxing Windfall Profits in the Energy Sector
- Weber & Wasner (2023): Sellers’ Inflation, Profits and Conflict: Why can Large Firms Hike Prices in an Emergency?